

Чернов Олександр Віталійович,

доктор філософії, асистент кафедри криміналістики,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична
академія»

ORCID ID: 0009-0002-6038-9479

Мурашко Анастасія Сергіївна,

аспірантка кафедри криміналістики,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична
академія»

ORCID ID: 0000-0002-4114-2377

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТА ПРОЦЕДУРНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

CRIMINAL AND PROCEDURAL ASPECTS OF FORENSIC PSYCHIATRIC EXAMINATION IN THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES

Анотація. Судово-психіатрична експертиза є важливим елементом у процесі розслідування кримінальних правопорушень, що стосуються злочинів, пов'язаних із психічними порушеннями у підозрюваних, обвинувачених або потерпілих. Ця експертиза дає змогу оцінити психічний стан особи в момент вчинення злочину, її здатність усвідомлювати власні дії та керувати ними, а також визначити потребу в спеціалізованому лікуванні. Криміналістичні та процедурні аспекти судово-психіатричної експертизи є основними компонентами, що забезпечують об'єктивність та ефективність її проведення.

Зазначено, що до криміналістичних аспектів належать методи ідентифікації психічного стану підозрюваного та способи збору доказів для встановлення зв'язку між психічними розладами і протиправною поведінкою. Професійні криміналісти та психіатри повинні враховувати комплексний підхід, який охоплює аналіз поведінки, медичної документації, свідчень очевидців та інших матеріалів справи. Правильна оцінка психічного стану може впливати на кваліфікацію злочину й визначення обсягу відповідальності.

Процедурні аспекти судово-психіатричної експертизи передбачають порядок призначення та проведення експертизи, зокрема визначення складу експертної комісії, її повноважень і обсягу наданих прав. Чинним законодавством передбачено дотримання принципів об'єктивності, незалежності й неупередженості, що є основою для прийняття правових рішень за результатами експертизи. Експертний висновок є вагомим доказом, що впливає на судові рішення щодо можливості притягнення до відповідальності чи необхідності застосування примусових заходів медичного характеру.

Авторами констатовано, що криміналістичні та процедурні аспекти судово-психіатричної експертизи є взаємопов'язаними і взаємозалежними складовими, що дає змогу забезпечити всебічність та надійність судового процесу під час розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: судово-психіатрична експертиза, кримінальні правопорушення, психічний стан, розслідування, експертний висновок, примусові заходи медичного характеру, осудність, криміналістичні аспекти.

Abstract. Forensic psychiatric examination is a crucial element in the investigation of criminal offenses related to mental disorders in suspects, defendants, or victims. This examination allows for the assessment of an individual's mental state at the time the crime was committed, their ability to understand and control their actions, as well as determining the need for specialized treatment. The forensic and procedural aspects of forensic psychiatric examination are key components ensuring the objectivity and effectiveness of its execution.

It is noted that forensic aspects include methods of identifying the suspect's mental state and methods of gathering evidence to establish a connection between mental disorders and illegal behavior. Professional criminologists and psychiatrists must consider a comprehensive approach, which includes analyzing behavior, medical documentation, eyewitness testimonies, and other case materials. A proper assessment of the mental state can influence the qualification of the crime and the determination of the extent of liability.

Procedural aspects of forensic psychiatric examination involve the procedure for appointing and conducting the examination, including the composition of the expert commission, its powers, and the scope of rights granted. Current legislation mandates adherence to the principles of objectivity, independence, and impartiality, which serve as the basis for legal decisions made based on the results of the examination. The expert opinion is a significant piece of evidence that impacts the judicial decision regarding the possibility of holding someone criminally liable or the necessity of applying compulsory medical measures.

The authors stated that the forensic and procedural aspects of forensic psychiatric examination are interrelated and interdependent components that allow to ensure the comprehensiveness and reliability of the judicial process in the investigation of criminal offenses.

Key words: forensic psychiatric examination, criminal offenses, mental state, investigation, expert opinion, compulsory medical measures, sanity, forensic aspects.

Актуальність проблематики, пов'язаної з криміналістичними та процедурними аспектами проведення судово-психіатричної експертизи, зумовлена необхідністю забезпечення об'єктивності, законності й ефективності в розслідуванні кримінальних правопорушень, особливо за участю осіб із психічними розладами. У сучасному суспільстві зростає кількість правопорушень, скоєних особами з психічними порушеннями, що створює виклики для правової системи в аспектах встановлення їхньої відповідальності та необхідності застосування спеціальних заходів медичного характеру.

Однією з ключових причин актуальності проведеного дослідження є потреба в об'єктивній і науково обґрунтованій оцінці психічного стану підозрюваного чи обвинуваченого на момент скоєння злочину. Висновки судово-психіатричної експертизи впливають на подальше процесуальне рішення щодо кримінальної відповідальності особи, можливості її виправлення та реабілітації. У випадках виявлення неосудності чи обмеженої осудності експертиза дає змогу визначити необхідність застосування до особи примусових заходів медичного характеру, що сприяє її захисту та запобігає рецидиву правопорушень.

Крім того, процедурні аспекти судово-психіатричної експертизи потребують чіткого правового регулювання й дотримання високих стандартів проведення, що передбачає дотримання принципів незалежності, професійності та неупередженості експертів. Це особливо важливо для захисту прав людини та забезпечення довіри до правової системи, адже будь-які порушення чи помилки в експертній оцінці можуть призвести до неправомірних рішень, які порушують права підозрюваних, обвинувачених і потерпілих.

Водночас криміналістичні аспекти проведення експертизи потребують комплексного підходу, що охоплює збір доказів, аналіз поведінки підозрюваного, вивчення медичних документів та співпрацю між правоохоронними органами й експертами-психіатрами. Такий підхід забезпечує всебічне дослідження й об'єктивність у формуванні експертного висновку, що стає важливим доказом у кримінальному провадженні.

Питання осудності та неосудності має ключове значення у сфері судової психіатрії в Україні. Воно є одним із основних напрямів роботи судово-психіатричних експертиз, оскільки в більшості випадків саме сумніви щодо осудності обвинувачених стають причиною призначення експертизи. Понад 90 % від усіх проведених судово-психіатричних експертиз присвячені цьому питанню, а більшість осіб, які перебувають на стаціонарному примусовому лікуванні, визнані неосудними. Це вказує на те, що проблема осудності у правовій практиці є досить актуальною та потребує ретельного аналізу.

Основною передумовою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є її осудність, що, зі свого боку, передбачає здатність особи адекватно оцінювати свою поведінку та розуміти суть і наслідки своїх дій. Тобто, щоб бути визнаним осудним, індивід повинен усвідомлювати свої вчинки, розуміти їхній вплив на себе та оточуючих і мати можливість контролювати та керувати своїми діями. Інакше кажучи, кожен громадянин має відповідати за свої дії, якщо вони свідомо здійснені та мають юридичне значення. Осудна особа повинна розуміти, які дії дозволені, а які заборонені законом, а отже, адаптувати свою поведінку до цих норм. Визнання осудності робить індивіда суб'єктом права, тобто наділяє його правами й обов'язками.

Категорія осудності в кримінальному праві визначає ті вимоги до психічного стану особи, які дають змогу притягнути її до відповідальності за кримінальне правопорушення. Якщо особа вчинила протиправну дію у стані неосудності, вона не може бути визнаною суб'єктом злочину. Дії таких осіб зазвичай кваліфікуються як небезпечні з огляду на наявність психічного захворювання, а сама особа може бути направлена на примусове лікування. Вважається, що в умовах психічного захворювання людина не здатна правильно розуміти значення своїх вчинків, оцінювати їхні наслідки й контролювати власну поведінку.

Законодавство України, зокрема стаття 19 Кримінального кодексу України, встановлює, що особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо під час вчинення правопорушення вона перебувала в стані неосудності [1]. Це означає, що вона не могла усвідомлювати або контролювати свої дії внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психіки, недоумства або іншого психічного розладу. Отже, формула неосудності містить два критерії: медичний (біологічний) та юридичний (психологічний), які разом визначають стан неосудності.

Медичний критерій складається з узагальненого переліку психічних розладів, що розділені на чотири групи:

1. Хронічні психічні захворювання – довготривалі психічні розлади, які можуть мати постійний або рецидивний характер. Вони часто прогресують, призводячи до глибоких і стійких змін особистості хворого. До них належать такі захворювання, як шизофренія, епілепсія, маревні розлади, сифіліс мозку, старечі психози тощо.

2. Тимчасові психічні розлади, які мають обмежену тривалість і зазвичай завершуються одужанням. Сюди відносять патологічне сп'яніння, алкогольні психози, стани, викликані стресовим впливом, патологічний афект тощо. Вони можуть тривати від кількох хвилин до місяців, але зазвичай мають зворотний характер і схильні до одужання.

3. Недоумство (слабоумство) – стійкі порушення інтелекту, які можуть бути як вродженими (олігофренія), так і набутими (стареча деменція). Ці розлади характеризуються значним зниженням інтелектуальних можливостей, критичності та інших когнітивних функцій.

4. Інші патологічні стани психіки – розлади особистості, легкі форми розумової відсталості, психічний інфантилізм та інші.

Часто буває складно однозначно віднести стан особи, яка скоїла правопорушення, до однієї з груп медичного критерію. Особливо це стосується випадків незвичної поведінки в екстремальних ситуаціях, коли людина виявляє неадекватну реакцію на навколишні обставини. Однак, щоб відповідати медичному критерію неосудності, психічний розлад має мати органічну основу, тобто виникати незалежно від волі особи. Винятками є тимчасові стани, зумовлені алкогольним чи наркотичним сп'янінням, сильним емоційним потрясінням тощо.

Юридичний (психологічний) критерій складається з двох ознак: інтелектуальної та вольової. Інтелектуальна ознака відображає неможливість усвідомлення людиною суті своїх дій, їх наслідків і здатності передбачити, до чого вони призведуть. Інтелектуальна складова є критерієм, що вказує на нездатність особи діяти на підставі реалістичного й адекватного світосприйняття.

Вольова ознака, зі свого боку, означає нездатність контролювати власні дії. Людина не може належним чином організувати свою поведінку чи відмовитися

від певних вчинків, навіть якщо розуміє їхню суть. Наявність вольової ознаки свідчить про порушення здатності керувати своїми діями. Це означає, що особа може вчинити правопорушення через відсутність волі утримуватися від нього, що особливо характерно для окремих психопатичних розладів, деяких статевих збочень, інфантилізму або неглибоких форм олігофренії.

Отже, у юридичній практиці можливі випадки, коли вольова ознака стає основною для встановлення неосудності, тоді як інтелектуальна ознака залишається частково збереженою. Інтелектуальний і вольовий компоненти юридичного критерію взаємопов'язані й формують основу для встановлення осудності або неосудності особи, яка вчинила протиправні дії.

Згідно з українським законодавством, якщо особа, яка скоїла злочин у стані осудності, захворіє на психічний розлад до винесення судом вироку, вона тимчасово звільняється від покарання, поки не досягне стану, який дасть їй змогу повноцінно брати участь у судовому процесі. Це закріплено в пункті 3 статті 19 Кримінального кодексу України [1], де вказується, що особа не підлягає покаранню, якщо після скоєння злочину і до судового рішення у неї розвинулася психічна хвороба, яка перешкоджає усвідомленню або контролю своїх дій. Такій особі можуть призначити примусові заходи медичного характеру, які тривають до її одужання, після чого її повертають до судового процесу і, якщо це можливо, до відповідного покарання.

Із цієї норми випливає, що закон визнає таких осіб осудними стосовно скоєного злочину, тобто їхні дії розцінюються як кримінально карані. Відмінність вищезазначених осіб від неосудних полягає в тому, що для осіб, які втратили здатність до усвідомлення своїх дій після скоєння злочину, покарання може бути відкладено, а для осіб, які скоїли злочин у неосудному стані, кримінальна відповідальність взагалі не настає. Тобто тимчасове звільнення від покарання можливе лише до одужання і лише у випадку захворювання після вчинення кримінального правопорушення.

Причинами тимчасового звільнення від покарання є неможливість ефективного судового розгляду або завершення розслідування без участі обвинуваченого, оскільки через психічний розлад він не може брати активну участь у судових і слідчих діях. Хвороба позбавляє таку особу здатності адекватно оцінювати матеріали справи, розуміти суть пред'явлених обвинувачень, сутність наданих доказів і правильно захищати свої інтереси в суді. Крім того, обвинувачений не здатний правильно розпізнавати свої права, апелювати до суду, подавати скарги тощо. Отже, через втрату адекватності та порушення психічних функцій особа стає процесуально недієздатною.

Судово-психіатрична експертиза має оцінити ступінь ураження психічних функцій особи, адже глибокі психічні розлади впливають як на осудність, так і на процесуальну дієздатність. Юридичний критерій для такої оцінки єдиний

– особа не може усвідомлювати власні дії або контролювати їх. Медичний критерій також єдиний і передбачає наявність психічного захворювання; водночас важливо враховувати характер захворювання, оскільки хвороба може бути хронічною або тимчасовою, що матиме суттєве значення для вирішення питання про можливість покарання.

У процесі експертної оцінки важливими завданнями є:

- 1) встановити, чи наявне у особи захворювання, яке виникло після вчинення протиправного діяння;
- 2) визначити глибину психічного розладу, який впливає на процесуальну здатність (юридичний критерій);
- 3) уточнити характер перебігу хвороби, чи вона є хронічною, чи тимчасовою;
- 4) визначити час виникнення психічного розладу, що важливо для розуміння, у яких саме процесуальних діях обвинувачений брав участь у стані хвороби і чи мали вони кримінально-процесуальне значення.

Якщо психічне захворювання є тимчасовим, хворий після лікування повертається до процесу, де розгляд справи продовжується. Однак у разі хронічного розладу суд зобов'язаний зупинити процес і звільнити таку особу від покарання. Відповідно до статті 206 Кримінального процесуального кодексу України, якщо особа захворіла на тимчасовий психічний розлад, процес зупиняється до покращення її стану, аби вона знову могла брати участь у процесуальних діях [2]. Якщо ж хвороба має хронічний характер і значного покращення не очікується, кримінальне переслідування й покарання не здійснюються, і судово-психіатрична експертиза вирішує питання про доцільність застосування до такої особи примусових чи непримусових медичних заходів.

У випадку, коли психічне захворювання у засудженого розвивається після винесення вироку і під час відбування покарання, суд може звільнити його від подальшого виконання покарання за медичними показаннями (ст. 84 Кримінального кодексу України, ст. 408 Кримінального процесуального кодексу України). Така особа звільняється від покарання на підставі медичного висновку і, якщо за її станом здоров'я це можливо, направляється на примусове лікування або під опіку органів охорони здоров'я.

Психічне захворювання може також бути розцінене як тимчасовий розлад душевної діяльності, як-от реактивні стани, декомпенсація у разі психопатії, абстинентний синдром, пов'язаний з алкоголізмом або наркозалежністю. Ці випадки не звільняють від покарання, але передбачають тимчасове лікування в спеціалізованих психіатричних відділеннях, після чого засуджений повертається для продовження відбування покарання.

Серед засуджених також можуть бути особи, визнані осудними, проте з психічними відхиленнями, як-от наслідки черепно-мозкових травм, органічні

ураження мозку, різні психопатії тощо. Для таких осіб важливим є забезпечення постійного медичного і психіатричного спостереження, щоб запобігти погіршенню їхнього стану та не допустити рецидиву захворювань під час відбування покарання.

Одним із важливих аспектів є готовність експерта до проведення судово-психіатричної експертизи. Він повинен мати спеціальні знання, вміння та навички, достатній професійний досвід для того, щоб забезпечити правильне й об'єктивне дослідження. На етапі підготовки до проведення експертизи експерт має ознайомитися із судово-психіатричною практикою, засобами збору й аналізу інформації про підекспертну особу, виробити правила спілкування з нею, вміло застосовувати знання професійної етики тощо. До теоретико-правових засад судово-психіатричної експертизи можна віднести:

- використання міжнародних стандартів і рекомендацій у галузі судової психіатрії та психології. Це дає змогу забезпечити відповідність проведення експертизи міжнародним стандартам і взаєморозуміння між експертами з різних країн;

- участь у професійних організаціях і співпраця з колегами з різних країн. Це може допомогти експертам обмінюватися досвідом, знаннями та найкращими практиками, а також сприяє розвитку міжнародних стандартів і рекомендацій у галузі судової психіатрії та психології;

- врахування індивідуальних рис особи, яка є об'єктом експертизи. Експерт повинен враховувати не лише загальні характеристики психічного стану, а й індивідуальні особливості, як-от вік, стать, освіта, професійна діяльність тощо;

- використання мультимодального підходу до проведення експертизи. Використання різних методик та інструментів для визначення психічного стану особи, як-от клінічні спостереження, психологічні тести, нейроімеджинг тощо;

- застосування технологій та інновацій. Використання сучасних технологій та інноваційних підходів може поліпшити якість і ефективність судово-психіатричної експертизи. Це може передбачати використання комп'ютерних програм для аналізу даних, віртуальної реальності для реконструкції подій, а також застосування телемедицини для проведення експертизи на відстані;

- оцінку результатів і впливу судово-психіатричної експертизи. Важливо проводити регулярну оцінку результатів і впливу судово-психіатричної експертизи на судовий процес і життя осіб, які проходять експертизу. Це може допомогти виявити проблеми, вдосконалити методики та підходи, а також забезпечити більш ефективно використання ресурсів;

- популяризацію знань про судово-психіатричну експертизу [3].

Важливо підвищувати обізнаність суспільства про судово-психіатричну експертизу, її роль та значення в судовому процесі. Це може передбачати проведення лекцій, семінарів, публікацію статей та інших матеріалів, спрямованих на популяризацію знань у цій галузі.

Проведення судово-психіатричної експертизи в кримінальному провадженні є важливим аспектом правосуддя, який об'єднує правові та психіатричні науки. Вона передбачає комплексне обстеження психічного стану особи, зокрема, з метою встановлення наявності розладів психічного розвитку, патологічних станів або інших психічних відхилень, які можуть мати вплив на підсудного в кримінальному провадженні [4].

До основних принципів проведення судово-психіатричної експертизи належать:

1) презумпція невинуватості: кожна особа вважається невинуватою, доки її вину не буде доведено. Судово-психіатрична експертиза спрямована на з'ясування психічного стану підсудного й не повинна передбачати автоматичне припущення його вини на основі психіатричних висновків;

2) принцип компетентності та незалежності експерта. Судово-психіатричну експертизу повинен проводити кваліфікований психіатр, який має достатні знання й досвід у відповідній галузі. Він повинен діяти незалежно від будь-яких зовнішніх впливів і забезпечувати об'єктивність своїх висновків;

3) принцип комплексності. Судово-психіатрична експертиза повинна охоплювати всі аспекти психічного стану підсудного, враховуючи анамнез, психологічні та психіатричні тести, клінічний огляд, аналіз медичної документації та інші методи дослідження, необхідні для повного усвідомлення психічного стану підсудного;

4) принцип пропорційності. Судово-психіатрична експертиза повинна бути пропорційною до потреб кримінального провадження. Це означає, що обсяг і глибина експертизи повинні відповідати конкретним обставинам провадження та потребам правосуддя;

5) принцип забезпечення прав підсудного. Під час проведення судово-психіатричної експертизи потрібно забезпечувати повагу до прав і гідності підсудного. Експерт повинен поважати конфіденційність медичних даних і дотримуватися етичних норм професії;

6) принцип науковості. Судово-психіатрична експертиза повинна ґрунтуватися на наукових принципах і методах, відповідати сучасним досягненням психіатричної науки та використовувати надійні наукові докази. Експерт повинен мати доступ до актуальної літератури, досліджень та інформації, необхідної для об'єктивного аналізу психічного стану особи, що є об'єктом дослідження;

7) принцип застосування стандартів. Під час проведення судово-психіатричної експертизи потрібно дотримуватися встановлених стандартів інтерпретації та оцінки психічних станів. Це допомагає забезпечити однаковий підхід до експертизи та порівняння результатів між різними випадками;

8) принцип достовірності й обґрунтованості. Експерт повинен забезпечити чіткість та обґрунтованість своїх висновків, пояснюючи методи, які

використовувалися, аргументи, що лежать в основі висновків, і встановлені психіатричні критерії. Це допомагає суду та сторонам у справі зрозуміти основи експертного висновку й оцінити його достовірність;

9) принцип незалежності експертизи від процесуальних сторін. Судово-психіатрична експертиза повинна бути незалежною від будь-яких впливів з боку сторін кримінального провадження. Експерт не повинен бути підконтрольним жодній зі сторін, що забезпечує об'єктивність і непередбачуваність результатів експертизи;

10) принцип захисту прав підсудного. Під час проведення судово-психіатричної експертизи слід дотримуватися прав підсудного, зокрема права на інформацію, участь у процесі та можливість висловити свою позицію. Підсудний повинен мати можливість скористатися правовою допомогою та захистити свої інтереси [5].

Отже, в українському законодавстві наявність психічного захворювання в обвинуваченого чи засудженого має суттєвий вплив на їхню відповідальність і можливість участі в судовому процесі. Законодавство чітко розмежовує ситуації, коли особа неосудна через психічний розлад на момент вчинення злочину і коли особа захворіла після його скоєння. Цей розподіл є важливим, оскільки він дає змогу забезпечити справедливий судовий процес і водночас захистити права осіб із психічними розладами.

Для осіб, які стали психічно хворими після вчинення злочину, передбачено тимчасове звільнення від покарання й надання примусових медичних заходів. Це обумовлено тим, що участь обвинуваченого у процесі є необхідною для його справедливості, а психічний розлад може завадити адекватному сприйняттю доказів, висунутого обвинувачення та захисту своїх інтересів. Після одужання особа знову залучається до процесу, що дає змогу продовжити розгляд справи або виконання покарання.

Якщо ж захворювання є хронічним і не передбачається, що особа повернеться до стану, який би уможливив би повноцінну участь у процесі, суд може припинити кримінальне переслідування або звільнити особу від подальшого відбування покарання. У такому випадку особу можуть направити на довготривале лікування в спеціалізованих медичних закладах.

Водночас закон передбачає окремий підхід до тимчасових психічних розладів, які можуть виникати внаслідок впливу наркотичних речовин, алкоголю чи тимчасового стресу тощо. Такі розлади зазвичай потребують лікування, після якого особа повертається до виконання покарання.

Отже, українське законодавство гнучко підходить до питань психічного здоров'я обвинувачених і засуджених, забезпечуючи можливість справедливого судочинства та водночас надаючи гуманні засоби підтримки для осіб із

психічними розладами. Такий підхід відповідає принципам справедливості, гуманізму та прав людини, що безперечно вказує на стрімке бажання України стати повноправним членом Європейського Союзу.

Перелік використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Досудове розслідування в кримінальних провадженнях щодо застосування примусових заходів медичного характеру : методичні рекомендації / С. С. Чернявський, А. А. Вознюк, А. А. Патик та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 48 с.
4. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
5. Цільмак О. М. Судово-психіатрична експертиза : навч. посіб. Одеса : РВВ ОДУВС, 2014. 104 с.

References:

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III [The Criminal Code of Ukraine Law of Ukraine dated April 5, 2001 № 2341-III]. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI [Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 13, 2012 № 4651-VI]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
3. Dosudove rozsliduvannia v kryminalnykh provadzhenniakh shchodo zastosuvannia prymusovykh zakhodiv medychnoho kharakteru: metodychni rekomendatsii / S. S. Cherniavskiy, A. A. Vozniuk, A. A. Patyk ta in. [Pre-trial investigation in criminal proceedings regarding the use of coercive measures of a medical nature: method. rec.]. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, 2016. 48 p. [in Ukrainian].
4. Pyrih, I. V. (2015). Teoretyko-prykladni problemy ekspertnoho zabezpechennia dosudovoho rozsliduvannia: monohrafiia. [Theoretical and applied problems of expert provision of pre-trial investigation: monograph]. Dnipropetrovsk: DDUVS; Lira LTD. 432 p. [in Ukrainian].
5. Tsilmak, O. M. (2014). Sudovo-psykhiatrychna ekspertyza: navch. posib. [Forensic psychiatric examination: training. manual]. Odesa: RVV ODUVS. 104 p. [in Ukrainian].

